llegim

38

● El nou i decebedor llibre del supervendes Joël Dicker ● El poeta Pietro Civitareale deixa de ser inèdit en català

39-40

● 'Ca la Wenling', la segona novel·la de Gemma Ruiz ● Perejaume torna amb un gran assaig sobre les fonts

Generalitat de Catalunya
Departament de la Presidència

Què somien els personatges de Mercè Rodoreda?

Eva Comas Arnal ha estudiat com apareixen els somnis en les novel·les i contes de Mercè Rodoreda i n'ha escrit l'assaig 'El somni blau', que acaba de publicar l'Institut d'Estudis Catalans. El llibre coincideix amb recuperacions d''El carrer de les Camèlies' i 'La meva Cristina i altres contes'. I també amb la publicació de la primera edició il·lustrada de 'Viatges i flors'

Jordi Nopca

Us heu adormit i heu anat a parar a una platja on el cel, la sorra i l'aigua es barregen perquè s'han tornat d'un "blau de porcellana". Ara sou Teresa Valldaura, i quan us mireu els peus i el pit veieu que també se us han emblavit. I teniu por de ser "blaus per dintre", també. Us punxeu el dit amb una agulla i, al cap d'una estona de la punxada, surt "una gota de sang blava". Continueu somiant i somieu que us heu adormit, però no us podeu despertar "perquè el cel i l'aigua no dormen".

Així comença un dels somnis que Mercè Rodoreda va incloure a *Mirall trencat* i que Eva Comas Arnal ha estudiat durant els dos anys i mig de feina que ha dedicat a *El somni blau*. "Sempre m'ha interessat Rodoreda, i quan la llegia m'adonava que el vessant oníric dels personatges era potent –explica–. Gràcies a un ajut de l'Institut d'Estudis Catalans m'he pogut capbussar en tota la seva prosa de ficció, localitzar els 55 fragments de novel·les i contes on els personatges somien explícitament i centrar-me en l'anàlisi dels somnis que apareixen en novel·les com *La plaça del Diamant*, *La mort i la primavera*, *El carrer de les Camèlies*, *Mirall trencat* i *Quanta, quanta guerra...*, i també en dues narracions, *Una fulla de gerani blanc* [inclosa a *La meva Cristina i altres contes*] i el somni del llessamí de *Viatges i flors*, l'únic que apareix com a tal encara que tot el volum estigui impregnat d'una gran força onírica". Una de les troballes de l'autora de l'assaig ha sigut la presència recurrent del color blau en alguns dels somnis, començant per un dels més emblemàtics, el de *Mirall trencat*, però també present a *Quanta, quanta guerra...* i *Una fulla de gerani blanc*, on la veu narradora parla del "somni blau que em segueix". "La primera vegada que aquest color apareix és en un conte del 1937, *Els carrers blaus*, fent referència a la llum blava que desprenien les bombetes que la Generalitat havia fet pintar d'aquest color als fanals dels carrers per dificultar els objectius dels bombarders durant la Guerra Civil –explica–. Aquesta imatge li va quedar gravada". Al conte, recollit entre l'obra de joventut que la Fundació Mercè Rodoreda va reunir en un volum el 2015, hi llegim: "Era la mort que anava pels carrers blaus, que entrava a les cases, que s'ajeia a les nits damunt les ciutats, qui la va empènyer. La mort, que venia amb la guerra, l'aclaparava i ensems li donava coratge. L'encarava amb les més profundes realitats de la vida".

Visions i revelacions

"Rodoreda acaba associant el color blau al somni: és per això que tants anys després fa somiar la Teresa en aquest blau que ho impregna tot", afirma Comas. L'escriptura de l'assaig li ha permès observar amb detall "les dues Rodoredes": "la del cànon, que inclouria novel·les com *Aloma*, *La plaça del Diamant* i *Mirall trencat*", i "la difícil i despietada, que ens trobem a *Quanta, quanta guerra...*, *Viatges i flors*, *El carrer de les Camèlies* i *La mort i la primavera*". En tots els casos, "els somnis són una realitat paral·lela al món de la vigília i ajuden a reinterpretar-la o la doten de significats que ni els mateixos personatges coneixen –diu l'autora–. Rodoreda porta els personatges a l'extrem fins que tenen visions o revelacions que els poden arribar des dels somnis o també a través del consum excessiu d'alcohol". En el primer apartat destaca un somni de *La plaça del Diamant* en què "la Colometa, que ha arribat al punt de voler matar els fills, veu els soldats morts durant la guerra convertits en boletes a dins d'una església". En el segon recorda com l'Armanda, a *Mirall trencat*, "després d'emborratxar-se comença a veure els fantasmes que habitaven la casa de la família Valldaura".

02

01. UN DELS DIBUIXOS DE RODOREDA DE BERNAT CORMAND. NÓRDICA LIBROS
02. RETRAT DE L'AUTORA. IEC

El somni blau explica com, de jove, Rodoreda va quedar impressionada per la lectura de la traducció de Josep Carner d'*Alícia en terra de meravelles*, de Lewis Carroll. La falta aparent de lògica del somni la va portar més endavant a llegir assajos com ara *La poética de la ensoñación*, de Gaston Bachelard (on afirma que "en tot univers somiat hi ha futurisme"), i també Carl Gustav Jung, un dels noms de referència de la psicoanàlisi, al qual encara acudia a la dècada dels 70, com demostra una carta a Susina Amat del 20 de gener del 1973: "Ara tornaré a llegir un llibre de Jung que vaig llegir fa anys en el qual parla bastant de les visions nocturnes, de quan tanques els ulls abans d'anar a dormir –escrivia llavors–. Jo veig molta cosa preciosa. Fa poc, llampecs i rotllanes tremoloses de color violeta. Ja veus on he arribat". Comas Arnal recorda la lec-

01

tura de clàssics grecs per part de Rodoreda, que apareixen reflectits en alguns dels seus poemes –estudiats per Jordi Julià a *Abrupta llengua* (Eumo, 2013)–, però també en somnis com el dels "cavalls coronats per abelles que els volten pel cap" a *La mort i la primavera*: "Les abelles, que són el primer que surt a la novel·la, en el món clàssic representen les muses i van apareixent al llarg de tot el llibre". A l'autora li agradaria continuar estudiant aquesta novel·la pòstuma, que Club Editor va recuperar el 2017 amb un epíleg enlluernador d'Arnau Pons: "Voldria centrar-me en el procés de creació del llibre a partir de les cartes que s'enviaven amb Joan Prat [que utilitzava el pseudònim d'Armand Obiols i que va ser parella de l'autora durant el llarg exili a França i Suïssa]".

En una de les últimes entrevistes que va concedir, Mercè Rodoreda deia: "Cada vegada dono més importància als somnis perquè crec que constitueixen la vida veritable de l'home". Ella els va voler mostrar en tota la seva complexitat, psíquica i artística. "Potser hauríem de començar a llegir més Rodoreda des del surrealisme i l'existencialisme –demana Eva Comas–. Quan publica les primeres novel·les als anys 30, a Europa s'estan coent les avantguardes. Les històries que planteja des de l'inici de la seva trajectòria no són només d'amor". També estan travessades pels referents cinematogràfics –una de les pel·lícules que comenta per carta és *Vertigen*, l'obra mestra d'Alfred Hitchcock– i pictòrics, des de Joan Miró fins a Paul Klee, passant per Jean Dubuffet i Vassili Kandinski. "Ella mateixa conreava algunes d'aquestes tendències artístiques en les seves aquarel·les i collages –escriu al llibre–. S'interessava per les avantguardes i pels moviments creatius del seu temps, moviments que sens dubte van mostrar-se fortament interpel·lats pels universos onírics".

Una etapa de gran creativitat

La Rodoreda "difícil i despietada" a la qual al·ludeix Eva Comas és la que a partir de la dècada dels 60 –havent superat els 50 anys, és a dir, en plena maduresa creativa– troba "una nova manera d'escriure". Entre el 1960 i el 1963, des de Ginebra, tota sola, escriu *La plaça del Diamant* –que, al cap dels anys, s'ha convertit en la més traduïda de la literatura catalana–, *La mort i la primavera,* algunes de les proses de *Viatges i flors* i *La meva Cristina i altres contes*, que Edicions 62 va acabar publicant el 1967. "És un dels grans llibres de Rodoreda, de la literatura catalana i de la literatura a seques de la segona meitat del segle XX –defensa Jordi Cornudella, responsable de la nova edició–. Encara que les narracions siguin molt diferents entre elles, partint del realisme i anant cap a altres llocs, Rodoreda caracteritza els personatges concedint-los a ells la veu, de tal manera que són ells qui construeixen el text i el relat". Cornudella ressalta també "la ficció mítica", gènere present al volum de Rodoreda que li serveix per desenvolupar "un procés de poetització i simbolització molt poderós". Cita, com a exemple, *El senyor i la lluna*, sobre el viatge d'un home que és capaç d'arribar una nit a la lluna través d'un raig de llum que segueix des del jardí. "En un llibre com *La meva Cristina i altres contes*, al qual hem afegit *Semblava de seda*, escrit posteriorment, tot i que ella el volia incloure al volum anterior, es veu molt clarament com resol el contenciós entre com es parla i com s'escriu, obert des dels temps de Fabra –continua Cornudella–. Troba una manera d'escriure en un català fluent i poètic, amb una gran oïda pel parlar corrent. És un model que, per sort, hem mamat tots".

Metàfores i relacions difícils

Dues de les relectures recents que s'han fet de Rodoreda des de la il·lustració o des de la paraula han sigut les de Bernat Cormand i Stefanie Kremser. Cormand ha il·lustrat la "part més lírica i surrealista" de l'autora en l'edició de Nórdica de *Viatges i flors*: "En tot el llibre hi ha un rerefons de misèria i de guerra en un sentit metafòric que m'ha cridat l'atenció –explica l'il·lustrador, que

COMAS VOLDRIA QUE ES LLEGÍS MÉS RODOREDA DES DEL SURREALISME I L'EXISTENCIALISME

ofereix interpretacions delicades d'algunes de les proses de l'autora–. S'haurien d'il·lustrar més llibres per a adults. És la primera vegada que ho faig i l'experiència ha estat molt positiva". Cormand ha traslladat "el collage en escriptura" dels textos rodoredians en il·lustracions que, a partir de diversos elements, "creen una composició", a vegades amb figures humanes, d'altres combinant flors i animals. "La complexitat del text, els seus múltiples racons i interpretacions han esperonat la meva inspiració", assegura l'autor.

En el cas d'*El carrer de les Camèlies*, que Club Editor rellança el 7 de juliol, Stefanie Kremser hi ha escrit un epíleg treballat i ple de matisos. Relaciona la novel·la, publicada el 1966, amb dues pel·lícules de "castració simbòlica": *Repulsió*, de Roman Polanski (1965), i *Belle de jour*, de Luis Buñuel (1967). A diferència de les propostes cinematogràfiques, la novel·lista tria una sortida diferent per a una història "igualment concentrada en la violència contra les dones". En el periple vital que ens explica Cecília Ce, "els homes són propietaris legítims i il·legítims de les dones" i "les dones són amants, trofeus o servidores". Rodoreda proposa una "convivència no exempta d'ironia que ratlla el cinisme: que els homes i les dones, com que no tenim remei, ens fem servir els uns als altres". Dit en altres paraules: "Que l'ús i abús –si cal– siguin mutus".

Per aquest motiu, quan anys després Montserrat Roig va dir en una entrevista a l'autora que, als seus llibres, "les relacions entre home i dona són quasi impossibles", Rodoreda va respondre, amb un laconisme que Stefanie Kremser remarca: "Potser, més que impossibles, són difícils".

SIS LLIBRES DE L'AUTORA (O SOBRE ELLA) D'AQUEST 2020

'El somni blau' (IEC)

A Rodoreda, la inclusió de somnis en la seva narrativa li permet "desdibuixar la realitat, fer anar endavant i endarrere el temps narratiu, deixar constància de les angoixes i pors dels personatges i subratllar alguns motius en forma d'eco", explica Eva Comas Arnal a l'assaig.

'Viatges i flors' (Nórdica)

Fins a l'edició de Nórdica, cap editorial havia tingut la pensada d'il·lustrar un dels llibres més plàstics i suggeridors de Rodoreda. Aquest recull de narracions molt breus –de to marcadament onírico– van aparèixer per primera vegada el 1980 i van merèixer el premi Ciutat de Barcelona.

'La meva Cristina...' (Ed. 62)

Publicat el 1967, *La meva Cristina i altres contes* torna a les llibreries amb la incorporació de *Semblava de seda*, que Rodoreda ja va voler incloure a la traducció castellana del volum. Inclou contes tan emblemàtics com ara *La salamandra*, *El mar*, *L'elefant* i *Una fulla de gerani blanc*.

'El carrer de les Camèlies' (Club Editor)

La principal novetat d'aquesta reedició de la novel·la –que va guanyar el premi Sant Jordi el 1966– és un extens i ben raonat epíleg de l'escriptora Stefanie Kremser, que en destaca "el to que no jutja" i que "ens passeja per les ombres i clarors" de Cecília Ce.

'Viatge al poble...' (Comanegra)

"Era un poble abandonat però bufó com un poble de joguina". L'editorial Comanegra ha demanat a Dani Torrent que il·lustrés un dels dinou *Viatges i flors*, que conserva l'atmosfera enigmàtica i inquietant dels somnis memorables.

'La noieta daurada...' (La Galera)

Una de les facetes menys conegudes de l'obra de Mercè Rodoreda són les narracions infantils que va escriure entre el 1935 i el 1937 per al diari *La Publicitat* i la revista *Moments*. La Galera la reivindica ara amb il·lustracions d'Albert Asensio.